

Полемічні акценти у визначенні предмету психології особистості

Теоретичне пізнання, отже, це теж
знання практичне...
С.Л. Рубінштейн [23, с. 317]

Статтю присвячено теоретико-методологічним питанням диференціального визначення предмета сучасної персонології. Автор зосереджено аналіз на тих її аспектах, які викликають найгостріші суперечності серед психологів кількох поколінь, перешкоджаючи практичному використанню досягнень у цій важливій галузі психологічного знання.

Ключові слова: сучасна персонологія, предмет психології особистості, хибні потреби, мета психологія дослідника.

У практичній, прикладній площині аналіз проблем особистості має полягати в тому, щоб сформулювати принаймні, раціональну основу для визначення сучасниками своїх пріоритетів, відповідного життєвого кредо в умовах стрімкої комерціалізації суспільної свідомості у всіх її буттєвих проявах.. Завдання, якщо довірятись популістським сентенціям ідеологів нашого „ринкового” сьогодення, до банальності просте: якщо хочеш бути щасливим, будь ним. Такого гатунку й облудного блиску рекомендаціями, що тепер нерідко потрапляють і у наукову, художню літературу, поезію, вже можна греблю гатить, та потік їх не мілішає.¹

Натомість науково-психологічне осмислення порушуваних питань не зводиться до розгляду їх у форматі „суспільне буття – самосвідомість і вчинки особистості”. Вони, за таких умов, не наближають розкриття тих реалій „формування-буття” особистості, що безпосередньо пов’язані з фруструючою картиною агресивного соціального середовища. Поставимось до них як до фактів, які спонукають прослідкувати відповідні закономірності. До того ж і у своєму фактологічному форматі вони ще раз переконують у тому, що нагальною функцією сучасної науки є не стільки розробка все більш вишуканих засобів задоволення перманентно зростаючих людських потреб, скільки попередження лавиноподібно зростаючих соціальних недугів (садизм, гедонізм, піратство, тероризм, голодомор тощо) та ще більш глибинних психологічних проблем, притаманних суспільству цивілізованих людей, а також – у тому, що серед системоутворювальних завдань наукового людинознавства чільне місце слід відвести всебічному вивченню особистості як феномену особливого значення. Воно полягає насамперед у тому, що бути особистістю означає бути свідомим учасником соціальних процесів, брати на себе відповідальність перед суспільством за їх результати і наслідки [3, с.130].

¹ Див. наприклад: [29].

Ставлячи, у цьому зв'язку, питання про релевантність саме особистого виміру типових збочень, тенденцій панування „хибних потреб”, технізованого буття „одновимірної людини” як реалій західної цивілізації, що нерелексивно приймаються молодим поколінням і в Україні, ми виходили з того, що на особистісному рівні свідомість найбільшою мірою кореспондується з об'єктивними вимогами рефлексивної відповідальності за майбутнє нації, народу і людства в цілому. Адже психологічні механізми і сама здатність до цієї відповідальності не представлені або ж представлені незначною мірою, якщо йдеться про „людський фактор” загалом, рівень індивіда, одного з представників сучасної культури, суб'єкта праці чи спілкування [4;6;7;14;17 та ін.].

Вивчаючи людину, зокрема і як особистість, різні галузі науки в цьому гносеологічному об'єкті знаходять специфічні аспекти, виділяючи свій предмет. Поведінка особистості, закономірності становлення й модифікації моральної свідомості, відомо, належить до сфери досліджень етики, а практичний аспект формування особистості, використання при цьому законів, технологій виховуючого впливу, цікавить педагогіку. Специфічним є аналіз особистості в соціології, юриспруденції, соціальній роботі. Тож, виходячи навіть із цього контексту, відзначимо, що в „психології проблема особистості стає провідною і в певному сенсі її місце в цій науці у порівнянні з іншими науками є унікальним” [31, с.23]. Дійсно, без використання даних психології особистості не в змозі обійтися синтетичне людинознавство. Тільки через психологію з її підходами до розв'язання проблем особистості можуть увійти в практичний контакт, поєднатись навколо гуманітарних завдань суспільні та природничі науки. „Постання проблеми людини як загальної для всієї сучасної науки, - констатував Б.Г. Ананьєв, - докорінним чином змінює становище психології в системі наук, оскільки саме психологія стає засобом зв'язку між усіма галузями пізнання людини, засобом об'єднання різних розділів природничих і суспільних наук...” [2, с.15]. Незаперечною у досягненні цієї мети є роль сучасної персонології.

Для психології останнім часом вона набула провідного значення, оскільки „без використання психологічних досліджень особистості не може по суті обійтись жодна з наук, які у тій або іншій мірі опікуються проблемами людини” [31, с.23]. Не менший обсяг актуальних питань, у розв'язанні яких стрижневу роль відіграють дослідження особистості, накопичено і в самій психологічній науці. Достатньо зазначити, що певною інтригою психологічних досліджень особистості є оперативна необхідність уточнювати їх об'єкт і предмет [3;6;7;12 та ін.]. Як свідчать дані аналізу, таке уточнення зовсім не зайве, адже вивчаючи її як психічну реальність, дослідники не рідко мають на увазі далеко не одне і те саме, зокрема тому, що виходять із різних світоглядних позицій, а це в свою чергу провокує виникнення методологічних неузгодженостей [3;4;12;28;30 та ін.]. І щоб

достеменно зрозуміти, що має на увазі автор під особистістю, треба фахово заглибитись у відповідну авторську концепцію. На нинішньому етапі таких студій не легко врахувати навіть більш-менш значущі особливості, які виявляються при цьому, тим більше, що кількість конкретних наук, які причетні до вивчення особистості, зростає. Проте, наголошує В.М. Банщикова, „немає сумніву, що з'являється ще одна наука, метою якої стане всебічне й глибоке дослідження проблеми особистості” [6, с. 7]. Йдеться про актуальність виокремлення психології особистості, натомість традиційної персонології, яка вже відіграла свою інтегруючу роль у наголошенні специфіки цього явища [1;6;7;9;17;31 та ін.].

В той же час спроби виділити цю окрему галузь наштовхуються на специфічність виникаючих при цьому питань, суб'єктивізм та неоднозначність у відповідях на них фахівців, певний їх консерватизм [3, с.118]. Одним із чинників, що перепонують розгортання продуктивного діалогу між ними, виступає об'єктивна багатовимірність особистості як явища. Визнана складність останнього, емпірично зафіксована його динамічність, у свою чергу вимагають спеціальної уваги і ретельного ставлення, як до „камня спотикання”, до об'єкта і предмету психології особистості [3;18;31 та ін.]. Важливо при цьому не стільки встановити розбіжності у розумінні даного аспекту проблеми, а саме цьому присвячено чимало зусиль, скільки розробити спільні погляди на неї, принаймні, треба прагнути цього [3, с.185], маючи на меті теоретико-прикладні завдання, що стоять перед психологією особистості.

Як органічна частина соціальної дійсності, з якою саме і відбувається людська діяльність, у нашому випадку теоретична, і в ході якої встановлюються й модифікуються певні відносини, закономірні зв'язки тощо, суспільно-історичне явище „особистість” і є, на нашу думку, об'єктом задекларованої галузі психології. Достатня очевидність цього аспекту проблеми мабуть не потребує за взятих нами обмежень детального обґрунтування. Складніше з такою хоча б чіткістю означити предмет психологічного дослідження особистості. У найбільш загальному вигляді предметом психології особистості є зафіксовані у досвіді практичної діяльності сторони, властивості та відношення її як об'єкта пізнання, що досліджуються з певною метою у певних умовах і обставинах. Через те, що він виступає вихідним моментом відповідного дослідження, в його обговоренні точаться серйозні дискусії, в ході яких відкриваються нові грані особистості й вдосконалюються засоби їх дослідження [1;3;4;6;24;28 та ін.].

Вихідним, але в плані послідовності подій, треба вважати той інформативний факт, що, незважаючи на розбіжність підходів, увагу дослідників привернула перспективність особистісного виміру людської психіки [6;15;28;30 та ін.]. Поштовхом до цього кроку можна вважати намір подолати ефект „безособистісної” функціоналістичної психології.

Перед тут вели ще в минулому столітті фрейдизм, гештальтпсихологія, „розуміюча” психологія Шпрангера та інші, які одними з перших зреагували на негативні наслідки проникнення у психологію позитивного в цілому досвіду використання методів і засобів природничих наук, а з ними і методологічних тенденцій механічного гатунку. В наслідок останнього психологія опинилась перед загрозою втратити своє призначення, вона фактично перестала бути наукою про цілісну людину, через те, що психіка була абстрактно „поділена” між окремими функціями, певними процесами, свідомістю тощо [9;10;12;15;17;22;25;30 та ін.].

Започаткована з такими прогресивними намірами персонологія, з часом почала втрачати своє конструктивне значення, зокрема – розглядаючи особистість як деяку замкнену в собі вищу сутність людини, її унікальне духовне начало, котре до того ж, якщо бути послідовним, є даністю й функціонує майже поза часом, тобто незалежно і значною мірою незмінено у різних суспільно-історичних умовах [„розуміюча” психологія, гуманістична теорія особистості та ін.]. Не найкращим чином прислужилися психології особистості й редукціоністські спроби звести психічне чи то до фізіологічного, чи то соціального або до подоби фізичних констант („теорія поля” К. Левіна), а також – атрибуту культури.

Нечітке визначення предмету психології особистості веде манівцями й тих дослідників, які у пошуках її психологічних витоків задовольняються даними диференціальної психології, типологічними відмінностями тощо [13;16;32;33 та ін.]. Однобічність, що спостерігається при цьому, ще більше ускладнює розуміння особистості. Адже ми маємо справу одночасно з двома протилежними типами підходів: або її зводять тільки до духовної сутності, яка не може вивчатись науковими засобами, або ж беруть до уваги лише її соціальність, втрачаючи в такому разі її якості автономності та індивідуальності.

Загалом важко, якщо це можливо, виділити єдину ознаку, за якою можна було б провести класифікацію конкретних теорій особистості, задля їх узгодження, і не тільки через те, що таких чимало, а тому, що майже кожна з них виходить із власної і часто довільно орієнтовної філософської моделі людини, про що сповіщав М.Г. Ярошевський, проаналізувавши історію радянської психології (1967р.), а також К. Мадсен (1974р.) стосовно психології на Заході. Більш обнадійливою видається спроба скористатися у аналізі особистості об’єктивною категорією часової спрямованості. Так можна представити як ті теорії, що рушієм розвитку особистості вважають її минуле [фрейдизм та неофрейдизм], так і теорії, представники яких дотримуються переконання, згідно з якими провідним важелем розвитку є спрямованість у майбутнє [А.Маслоу, Г. Олпорт та ін.], а також тих, на думку яких тільки у актуальних умовах слід шукати чинники

особистісного зростання [інтераціоналізм, К. Левін та ін. представники теорії поля]. Серед більш загальних ознак, за якими вдалося б розділити існуючі теорії особистості на дві, принаймні, групи, виділяється принцип розуміння природи рухів становлення особистості. Якщо до „інтрапсихічних” концепцій віднести ті, згідно з якими такі детермінанти знаходяться у середині самої особистості, то не менша група дослідників вважає джерелом особистісного розвитку людини інтерпсихічні чинники, зокрема – певні обставини міжособистісних відносин. [6;7;9;10;12;18;21;30 та ін.].

Зрозуміло, однак, що у такий спосіб можуть бути побудовані дещо приблизні, так звані „робочі класифікації”, адже для достатньо досконалих потрібні надійніші критерії, котрі кореспондуються із більш специфічними, засадничими аспектами концептуальних моделей особистості. З даної точки зору деякі напрямки наукової психології загалом не знаходять місця для предмету психології особистості: це і традиційна психологія свідомості, інтроспективна психологія, і, звичайно, біхевіористська та небіхевіористська теорії психічного, функціональний напрямок у психології, індетермінізм в цілому. Принагідно зазначимо, що, крім того, мають місце спроби перенести в психологію зміст і специфіку уявлень про особистість з інших галузей (філології, соціобіології, кібернетики, педагогіки, культурології та ін.) та застосувати відповідні схеми її визначення для психологічної теорії та заснованої на ній соціальної практики. У таких випадках психологи прямують до редукціонізму, а іноді й штукарства. Контрольними, у цьому зв'язку, можна вважати авторські дефініції, за допомогою яких дослідник підкреслює суттєве для нього в явищі особистість. За даними Ларрі А. Хьелла та Денне Дж. Зіглера, такі дефініції містять, як правило:

а) характеристики тих відмінностей, які відрізняють людей, тобто підкреслюється індивідуальна неповторність особистості;

б) поведінка індивіда розглядається як така, що організована саме особистістю;

в) особистість подається в ситуаціях становлення, як об'єкт впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, у тому числі, біологічного та соціального характеру;

г) особистість висвітлюється як утворення, що відрізняється надситуативністю в організації поведінки й відповідає за певну незмінюваність та неперервність буття в часі й змінювальних оточуючих ситуаціях [28, с. 24]. Однак, слідом за Ф. Енгельсом, треба визнати побутове в основному значення дефініцій та необхідність аналізу розгорнутого авторського тлумачення предмету психології особистості.

Безперечна цінність наведених і ще не меншої кількості підходів до психологічного осягнення предметного змісту уявлень про особистість, полягає у їхній концептуальності. Історія психології особистості містить продуктивну основу для визначення предмету такої, персонологічної, галузі досліджень, оскільки кожен з напрямків, як правило,

оснащено і відповідною теорією і методиками, особливо якщо йдеться про доробок радянської психології. Однак відомі послідовники школи Б.Г. Ананьєва та В.М. Мясіщева, Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва і О.Р. Лурія, концепції Г.С. Костюка і О.Р. Чамати, вчення С.Л. Рубінштейна, школи Б.М. Теплова й В.Д. Небиліцина, школи Д.М. Узнадзе та ін. у своїх дослідженнях особистості виступають нарізно та як самодостатні, хоча й ґрунтуються на спільній марксистській філософії людини. Як і у випадку із будівельниками Вавилонської Вежі, на яких раптом зійшла багатомовність, а з цим і сум'яття, що зруйнувало їхні плани дістатися Неба, так і вони, маючи зростаючу кількість відповідей на запитання „що таке особистість?“, не в змозі впевнено визначитись та конструктивно поставитись до предмету психології особистості [3, с. 185]. І справа мабуть не тільки в егоцентризмі дослідників, а й в обмеженості відповідної природничонаукової традиції, емпірично сформована логіка якої позасвідомо виходить з існування універсальної моделі особистості в психології, що фактично веде до інтерпретації предмета такого дослідження як одновимірного, а не системного утворення. Натомість, треба, мабуть, з більшою довірою поставитись і до позамарксистських та й інших наукових традицій і напрацьованих концепцій особистості, та замість прискіпливої їх критики з власних, а не авторських позицій, вдатися до їх аналізу за „принципом додатковості“. Його розробник, Нільс Бор (1885 - 1962), до речі член АН СРСР, свого часу довів, що розширюючи систему уявлень про те або інше явище, дослідник одержує належні засоби об'єктивного його опису [8, с.98-99]. Застосування ж в основному „критичного ракурсу“ щодо них в основному зосереджує увагу на сумнівному та неприйнятному у виведеному дослідником образі особистості та навряд чи цього достатньо.

При цьому під критичне навантаження ставлять самий продукт авторської розробки, а не факт, питання, відповіддю на яке він є. До того ж позиція критики теж не може вважатись бездоганною, бо так чи інакше вона ґрунтується на відповідній ідеології, а не стоїть на об'єктивному фундаменті. Більш-менш впевнено є підстави констатувати подвійність детермінації – природними та факторами культури, - а тому значна кількість „ступенів свободи“ у їх конкретному сполученні фактично і пояснює значну кількість відносно оригінальних моделей особистості, особливо ж, якщо йдеться про концепції системні, когерентного характеру. Однак і у доробках такого гатунку не можуть не мати місця суттєві огріхи, оскільки наскрізна логіка розуміння психічного поки що є бажаною, та тільки метою для достатньо молоді психологічної науки. Тому, як це не парадоксально усвідомлювати, за обставин, що склалися у дослідженні особистості, позитивну роль відіграє збільшення кількості системних уявлень про неї, оскільки кожне з незалежних серед них об'єктивно сприяє уточненню предмета вивчення, наближаючи до розуміння сутності цього психологічного явища. З іншого боку, є всі підстави вважати корисним

конструктивний діалог між психологами, зайнятими у виявленні різних сфер прояву особистості. Він має бути орієнтований на специфіку досліджуваного сутнісного змісту особистості.

У порівнянні із зосередженістю на явищі та процесі чуттєвого пізнання, предмет якого – вивчення специфічних питань перетворення факторів фізичного в основному змісту в факти внутрішнього переживання, психологія особистості утворює „особливий орган у структурі психіки індивіда, відповідальний за прийняття рішень та їх наслідки” [11, с. 8]. Треба визнати, що йдеться про інший вимір людини, це „дослідження того місця, позиції в системі, котра є системою суспільних зв’язків, спілкувань, що відкриваються їй” [18, с. 385]. Воно абстрагується від окремих, „службових” за такого розгляду, властивостей і станів людини як організму, переносячи предметність аналізу в соціальну сферу людського буття, а відповідно – її місця, ролі, значення до дещо іншої, інтерпсихічної, реальності: групової, корпоративної, національної, конфесійної, ділової та багатьох інших. У такому психологічному аспекті людське життя тільки в якихось екзотичних випадках може розглядатись як безпосередньо детерміноване тілесним обміном речовин, перистальтикою кишкового чи складом гармонів у крові.

Абстрагування соціального, яке тут домінує, від біологічного (і фізіологічного), водночас, не відкидає, а навпаки в подальшому передбачає особистісне (особистісний підхід) тлумачення питань, аналіз яких розкриває, скажімо, комплексний характер чинників, які так чи інакше впливають на прояви темпераменту, особливості вікової динаміки залежностей від фізичних умов засвоєння інформації, переживання загроз, особистісних втрат чи таке інше. Однак, до конструктивного визначення предмету психології особистості на даному етапі вони мають дещо опосередковане відношення. Адже йдеться не про предмет як такий, мета його визначення зосереджується навколо сутності особистості, яка може бути осягнута для психологічного збагачення буття людини, „внутрішнього” її зміцнення на шляху до гармонії в її наочному і позачуттєвому виразі. Тож є підстави виходити при цьому з уявлення, що особистість: а) утворення прижиттєве й гетерогенне; б) явище системне та позачуттєве; в) тілесні властивості індивіда виступають у цьому явищі як фундаментальні, та лише передумови формування та самоздійснення особистості; г) відповідно таку ж роль мають і зовнішні умови й обставини життя і діяльності конкретного індивіда.

До того ж наповнення цього предметного змісту, хоча й враховує емпіричний рівень досліджень особистості, має узагальнюючий намір, тому реалізує стратегію методологічного випередження конкретних психологічних студій. За нашими даними гранями предмету треба вважати особистість:

- 1) як явище, за допомогою вивчення якого може бути розкрито його сутність;
- 2) як результат та одночасно умову процесу, в якому відображено динаміку становлення психічного від його початкових фаз до найвищих форм функціонування (філогенез), а також – розвитку конкретної особистості (онтогенез);
- 3) як поняття, що тільки за адекватного наповнення та обсягу стане ідеальним (а не матеріалізованим) засобом психологічного дослідження.

До предметного змісту, при цьому, необхідно віднести два, принаймні, зрізи в аналізі особистості. По-перше, тут має місце певний „зовнішній” шар уявлень про особистість у трьох зазначених її гранях, де представлено спроби об’єктивувати інформацію про неї. Такого характеру узагальнюючий образ, зовні сприймається як бренд, знак, символ (Б.Г. Ананьєв: особистість – суб’єкт суспільної поведінки й комунікації). По-друге, має місце погляд „із середини”, де більшою мірою представлено зміст особистісного у його проекції „внутрішнього на зовні”, - за О.Асмоловим: „бути особистістю означає мати активну життєву позицію, здійснювати вибір, що виникає в наслідок внутрішньої необхідності, вміти оцінювати наслідки прийнятих рішень та бути відповідальним за них перед собою і суспільством”. [3, с. 125]. Отже, йдеться про рефлексію „Я” стосовно відповідності очікуванням, експектаціям, сподіванням.

І ще про складову висвітлюваного предмету. Проведений аналіз показав, що одним із факторів, котрі спричинюють непорозуміння між його дослідниками (ефект Вавилонської Вежі) виступає неспівпадіння певних нюансів у їхніх світоглядних позиціях, які належать до суб’єктивних детермінант наукової діяльності. Підкреслимо, у цьому зв’язку, що використання „чужої” моделі особистості, крім теоретико-методичних аспектів, вимагає такого ж достатньо повного розуміння мотивів її створення: з якою метою або у відповідь на які запити соціальної практики автор запропонував саме таке уявлення, сформулював такий, а не інший образ особистості? Виходячи з яких наукових припущень та пов’язаних з ними міркувань даний автор як суб’єкт психічної діяльності (К. Абульханова-Славська), діючи у внутрішньому плані, винайшов цю доцільність (за Гегелем)? І як він виокремив її зовнішню форму: системне визначення, дефініцію, теорію, ідею, концепцію?

Цей аспект динаміки зовнішнього і внутрішнього у визначенні предмету дослідження особистості не може нехтуватись, бо зміцнює його потенціал в умовах значної варіативності тих рис, що потенційно належать до її психологічного простору. За таких умов складається система недостатньо визначених ситуацій, аналогічних методиці Г. Меррея ТАТ (1935 рік). У такому випадку дослідник теж проектує назовні власну

систему потреб наукового характеру, втілюючи їх у продукті інтелектуальної творчості. Адекватне проникнення у цей процес формулювання рішень пізнавально-творчих задач [5], за нашими даними, підвищує надійність використання теорій, концепцій, метою яких виступає визначення сутності особистості в психології.

Зазначимо, підсумовуючи, що даний абрис предмету психології особистості тільки частково окреслює цю проблему. Нами зроблено ще одну спробу вказати на методологічну цінність чіткого усвідомлення її для сучасної персонології. Йдеться, зокрема, про ті орієнтири, що в дослідженні особистості мають зосереджувати його на психологічній предметності явища, виділяючи для аналізу відображення останнього в свідомості, де одночасно (але причинно - наслідково) представлено як факти – події у їх динаміці, так і їх переживання й ставлення до них. Звідси необхідність елімінування метапсихологічних складових у оцінці фактів, які інтерпретує дослідник. Прокладання шляху до об'єктивності при цьому пролягає й через визначення природи особистості в її предметній повноті, а саме: окресленні її місця, ролі та фактичного значення в людській психології, розкритті властивостей та якостей, котрі диференційно характеризують особистісне буття, вирізняючи його серед інших сутностей сучасної людини. Йдеться також про гіпотезу, згідно з якою дослідник має справу із специфічною, певним чином концентрованою у своїх проявах соціальністю. Це людська здатність до інтенції соціального гатунку, що функціонує завдяки використанню спеціалізованих, здібностей, хоча і не може зводитись до них у інтерпретації рушіїв особистісного буття.

Література

1. Абульханова К.А. О субъекте психологической деятельности. Методологические проблемы психологии. - М.: Наука, 1973, - 288с.
2. Ананьев Б.Г. О проблеме современного человеко-знания. – М.: Наука, 1977. – 380с.
3. Асмолов А.Г. О предмете психологии личности // Вопр. психол., 1983, №3. – С. 118-125.
4. Асмолов А.Г. Психология индивидуальности: методологические основы развития личности в историко-эволюционном процессе. - М.: Изд-во МГУ, 1986. – 96с.
5. Балл Г.А. Теория учебных задач: Психолого-педагогический аспект. – М.: Педагогика, 1990. – 184с.
6. Баншиков В.М. Проблема личности и современная наука (краткий очерк). // Проблемы личности: матер. Симпозиума. - М.: 1969. – С. 7-22.
7. Бодалев А.А. Психология о личности. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 188с.
8. Бор Н. Атомная физика и человеческое познание М.: Наука, 1962 – 140с.
9. Выготский Л.С. Исторический смысл психологического кризиса. Методологическое исследование // Сбор. соч. в 6-ти Т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1982. – С. 292-436.
10. Гальперин П.Я. Введение в психологию. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 150с.
11. Дусавицкий А.К. Развитие личности в учебной деятельности. – М.: Дом педагогики, 1996. – 208с.
12. Зейгарник Б.В. Теории личности в зарубежной психологии. – М.: Изд-во. МГУ, 1982. – 128с.

13. Капустина А.Н. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла. – СПб: Рель, 2001. – 112с.
14. Кон И.С. Социология личности. – М.: Политиздат, 1967. – 383с.
15. Костюк Г.С. Про предмет і завдання психології // Наукові записки НДІ психології МО УРСР. – К., 1956. - С. 5-42.
16. Кречмер Э. Строение тела и характер. – М.: Педагогика-Пресс, 1955. – 608с.
17. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность – М.: Изд-во полит. лит. 1975. – 304с.
18. Леонтьев А.Н. Избранное психологическое произведения: в 2-х Т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1983. – 392с.
19. Маркузе Г. Одномерный человек. М.: Refl – book, 1994. – 368с.
20. Мусатов С.О. Передумови кризових явищ у психології // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України, 2005. №3 (48). – С. 5-17.
21. Петровский А.В. История советской психологии. – М.: Просвещение, 1967. – 367с.
22. Платонов К.К. Структура и развитие личности. М.: Наука. 1986. – 255с.
23. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. О месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира. – М.: Изд-во АН СССР. 1957. – 328с.
24. Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности. – М.: Изд-во МТУ, 1980. – 176с.
25. Ткаченко О.М. Принципи та категорії психології. – К.: Вища школа, 1979. – 199с.
26. Трач Р. Нігілізм як виклик (Сучасна духовна криза і психологія) // Гуманістична психологія: Антологія: в 3-х Т. – Т. 2 /Упорядники Г.О. Балл, Р. Трач. - 2005. – С. 9-35.
27. Фромм Э. Иметь или быть?: Пер. с англ. – К. Ника- Центр, 1998. -400с.
28. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности / Изд. 2-е, исправ. - СПб.: Пресс. 1997.- 608с.
29. Черновецкий Л.М. Как стать миллионером? – К.: Фолио, 2008. – 200с.
30. Шорохова Е.В. Некоторые методологические вопросы психологии личности // Проблемы личности: матер. симпозиума. – М., 1969. – С. 23-38.
31. Шорохова Е.В. Психологический аспект проблемы личности // Теоретические проблемы психологии личности. – М.: Наука, 1974. – С. 3-33.
32. Eysenck N.Y. Classification and the Problem of Diagnosis in Handbook of Abnormal Psychology. London, 1960.
33. Sheldon W.H. Varieties of delinquent youth: an introduction constitutional psychiatry. – N.Y., 1949.

Статья посвящена теоретико-методологическим вопросам дифференциального определения предмета современной персонологии. Автор сосредоточено анализ на тех ее аспектах, которые вызывают острые противоречия среди психологов нескольких поколений, препятствуя практическому использованию достижений в этой важной области психологического знания.

Ключові слова: *современная персонология, предмет психологии личности, ложные потребности, метапсихологию исследователя.*

The article is devoted to theoretical and methodological issues of differential definition of the subject of modern personology. The author focuses on the analysis of those aspects that cause the most severe contradictions among psychologists of several generations, preventing the practical use of achievements in this important area of psychological knowledge.

Key words: *modern personology, the subject of personality psychology, false needs, the purpose of the researcher's psychology.*